

venske kraje likovne oblike, znake in znamenja v prostoru, ki so spremenili okolje, povezali različne objekte v njem, dali nov poudarek konfiguraciji terena, središčno točko v pokrajini in postali sami soustvarjalci likovne kulture na podeželju in v mestu.

OPOMBE

1. Jelisava Čopič: Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja, I, II, Ljubljana 1977 (disertacija, rkp) z nadrobnejšo literaturo za posamezne spomenike. V besedilu so ob spomenikih letnice odkritja. — 2. Bojana Hudales-Kori, Kipar Svetoslav Peruzzi ZUZ, n.v. VIII, Ljubljana 1970, str. 169, 187—188, 196. — 3. Nagrobnik judenburškim žrtvam, Mladika, Prevalje 1923, str. 277. — 4. Spomenik padlim v Šebreljah, Mladika, Gorica 1922, str. 186. — 5. Pokrajinski arhiv Maribor, Odbor za Malgajev spomenik v Guštanju. — 6. Spomenik padlim vojakom, Ilustrirani Slovenec, 12. VI 1927, str. 191. — 7. Saša Šantel,

Jurkovičeva »Žalujoča Slovenka«, Jutro, 11. X. 1928, str. 3. — 8. Devica Marija v Polju. Osnutek kiparja Lojzeta Dolinarja, Mladika, Celje 1929, str. 406. — 9. Odkritje spomenika padlim v Polzeli, Slovenec, 27. IX. 1927, str. 3. — 10. Nova umetnina Toneta Kralja, Slovenec, 31. X. 1928, str. 7. — 11. Največji vojni spomenik v Sloveniji, Ilustracija, 1930, str. 353. — 12. Ivan Vurnik, Vurnikova šola za arhitekturo, Dom in svet, 1927, str. 31. — 13. Ib., str. 31. — 14. Odkritje spomenika padlim šentpeterske fare, Slovenec, 21. VI. 1927, str. 3. — 15. France Stelè, Vojni spomenik na Breznici, Mladika, Celje 1931, str. 409—414. — 16. Odkritje spomenika 50 padlim junakom starološke fare, Jutro, 28. X. 1930, str. 5. — 17. Trebnje spominu vojnih žrtev, Ponedeljski Slovenec, 27. XI. 1933, str. 1. — 18. Spomenik padlim Žirovcem, Slovenec, 18. X. 1938, str. 5. — 19. Eda Stadler, Spomenik padlim v Kamniku, Umetnost, Ljubljana 1940, str. 94—50. — 20. Zgodovinski arhiv Ljubljana Reg I., fasc. 2302, Grobnica padlih vojakov v svetovni vojni pri Sv. Križu v Ljubljani. — 21. - a. (Karel Dobida), Naši vojaški spomeniki, Mladika, Celje 1929, str. 431. — 22. Glej op. 15, str. 413. — 23. Glej op. 21, str. 431. — 24. Glej op. 21, str. 430. — 25. Glej op. 12, str. 30.

BITNJE IN ŽABNICA

(Prostorsko spreminjanje vasi)

BREDA OGORELEC, SAŠA DALLA VALLE

Vasi Bitnje in Žabnica ležita na zahodnem robu Sorškega polja, ob cesti Kranj—Škofja Loka. Ne le na Gorenjskem, tudi v slovenskem merilu sta posebnost, ki jo velja ohraniti tudi zanamcem. Njun prvotni tloris in parcelacija, stara okrog tisoč let, sta v pretežni meri ohranjena, prav tako njun agrarni značaj. Zaradi ugodne notranje strukture namreč nista doživeli močnejše preobrazbe, kakršne je bilo deležno na primer sosednje Stražišče, ki se je spremenilo v kaotično, urbanistično komaj »premagljivo« zmes urbanih in ruralnih elementov.¹

Da bi spoznali značilnosti vasi Bitnje in Žabnica, njuno spreminjanje, in določili kvalitete, ki jih je treba spoštovati v prihodnje² smo preučevali razvoj parcelacije, zasnove vasi in značilnosti stavb v posameznih obdobjih, kot vir pa so nam služili ohranjeni katastrski načrti: franciscejski kataster iz leta 1825/26 in katastri iz leta 1867, 1943 in 1977.³

I. OBDOBJE OD 10. STOLETJA DO LETA 1826

— Parcelacija

Prvotno so Sorško polje prekrivali hrastovi gozdovi (dobreve). Zemljišča v Žabnici so bila delno kultivirana že pred 10. stoletjem, v Bitnjah pa so gozd pri-

čeli krčiti najbrže konec 10. stoletja, ko je freisinški škof sem naselil podložnike iz Bavarske.⁴ Značilna lastnost in posebnost zemljiške razdelitve vaškega zemljišča Bitenj in Žabnice so proge. Tu je namreč v Sloveniji najbolj tipičen primer »čiste razdelitve na sklenjene proge«.⁵ Kolonisti so dobili v obdelavo komplekse gozda — 92 gozdnih hub, ki so merile večinoma 7 do 9 ha.⁶ Postopoma so jih krčili v smeri od zahoda proti vzhodu, dokler niso bila vsa na prodnih nanosih ležeča zemljišča spremenjena v njive in travnike. Širina prog je bila večinoma okrog 30 m (od 24 do 48 m), dolžina pa je dosegala do 3,1 km.

Proge so strogo vzporedne (smer vzhod—zahod), kmečki domovi so razporejeni ob njihovih koncih v dolgi vrsti v smeri sever—jug čez vse vaško zemljišče. Od vsakega doma je po sredi pripadajoče proge vodila pot. Polja so bila razvrščena na obeh straneh te poti tako, da so se njive sosedov stikale. Taka razdelitev nas čudi, saj so bile pravde zaradi mejaštva med slovenskimi kmeti zelo pogoste. Kasneje so poti prenesli na parcelne meje, njihovo nekdanjo lego pa lahko razberemo tudi v današnjih katastrskih načrtih, kjer so označene kot ozke pašniške proge. Prvotno so se proge končale ob domovih, za njimi so se pričeli skupni pašniki in gozd. Kasneje, verjetno pa že pred 16. stoletjem, so razdelili tudi srenjski gozd tik za vasjo in tako so se sklenjene gruntarske proge podaljšale

proti zahodu, le pas ob potoku Žabnici so razdelili med kajzarje. Njihove parcele so bile nepravilnih oblik — t.im. »kajžarske grude«, merile so 700 do 2500 m². Iz franciscejskega katastra je razvidno, da so bile grude večinoma travniki, redkeje manjše njive. Gmajno — skupni pašnik so razparcelirali najkasneje, ta je bila razdeljena na delce (kompleks je razdeljen na med seboj vzporedne parcele) in na grude (parcele nepravilnih oblik).

— Zasnova vasi

Gruntarski del vasi je nastal, podobno kot mnoga druga naselja, na naravni meji. Leži na stiku med mrotnim svetom ob potoku Žabnici in bolj suhim svetom na prodnih nanosih, s tem pa tudi na stiku dveh različnih produkcijskih enot vaškega zemljišča, njijskega kompleksa na vzhodu ter kompleksa vlažnih travnikov, pašnikov in gozda na zahodu.

Lego na robu Sorškega polja pa je pogojevala tudi oskrba z vodo. Ker prekriva Sorško polje debela plast nanosov, je gladina talne vode v precejšnji globini, na njegovem robu pa se približa površju in je dosegljiva z vodnjaki, hkrati pa potoki omogočajo napajanje živine in pranje. Na kontinuiteto poselitve kažejo arheološki ostanki dveh rimskih vil⁷, rimske ceste⁸ in starih slovanskih grobov.⁹

Vas Žabnica je starejša, slovenska vas, omenja se leta 973.¹⁰ Gruntarski del je nastal, kot omenjeno, konec 10. stoletja s kolonizacijo bavarskih kmetov. Uvrščamo ga med gozdne vasi. Take vasi so v Sloveniji redke, najbolj so zastopane v Ljubljanski kotlini, na Dravskem polju in sporadično še tu in tam po vlažnejših ravninah. Domala vse so enovrstne.¹¹

Glede na tlorisno zasnovo sodijo gozdne vasi v skupino dolgih vasi¹² oziroma vrstnih vasi¹³. Hiše so razvrščene v dolgi vrsti, enakomerno oddaljene druga od druge, saj je razporeditev stavb določal kolonizacijski načrt. Vsak dom stoji zase na kulturnem zemlji-

šču, ki se vleče v zelo dolgi, ne posebno ozki progi čez polje.¹⁴

Čprav se vrsti od severa proti jugu pet vasi (Zgornje, Srednje in Spodnje Bitnje ter Zgornja in Spodnja Žabnica) ni med njimi nikakršnih vidnih meja, domovi se nizajo drug za drugim v enakomernih presledkih, brez prekinitve, v dolžini 3 km in pol. Tako celo J.V. Valvasor omenja Bitnje kot najdaljše naselje: »prednjači po dolžini vsem mestom v državi, dolga je namreč veliko nemško miljo«.¹⁵ Stanovanjske hiše so bile postavljene dosledno na zahodni strani notranje vaške ceste, niz gospodarskih poslopij na vzhodni strani pa je imel še vrzeli. Verjetno so bila sprva tudi vsa gospodarska poslopja na zahodni strani, a so jih prišli sčasoma prestavljati na drugo stran ceste. Od tega tipičnega vzorca odstopata dve skupini domov v Žabnici, kjer so stanovanjske hiše in gospodarska poslopja vsa na isti, vzhodni strani ceste.

Zasnova vasi je zato monotona, ritma ob cesti nanižanih domov ni razbil noben od nekmečkih objektov. Vse cerkve so postavili zunaj gruntarske vasi, kar tri pa na plani svet Sorškega polja (Sv. Uršula, Sv. Miklavž, Sv. Vid).¹⁶ Tako razširitve v osrednji vaški prostor — trg, ki je sicer pred cerkvami običajen, v Bitnjah ni.

Prehod med poslopji je sčasoma postal tako tesen, da so speljali promet med vasjo in polji, morda po že prej obstoječi gospodarski poti. To se je zgodilo pred letom 1825, saj je v franciscejskem katastru že vrisana. Prestavitev ceste na traso med vas in polja v začetku verjetno ni bila problematična, z razvojem prometa pa je dandanes povezava kmetij s polji resno otežena. Druga hipoteza, ki se nam zdi manj verjetna, pa je, da je omenjena vzhodna cesta nastala hkrati z vasjo!¹⁷

Kajžarski del je nastal v 16. stoletju.¹⁸ Kajže so postavili na prvotno srenjski zemlji zahodno od vasi, v močvirnem gozdu in na pašniku. Leta 1572 jih je bilo

Bitnje

15, 1825 pa že 84. Največ jih je bilo v Zgornjih Bitnjah: okrog cerkve sv. Tomaža, ob potoku Žabnici in ob cesti, ki teče vzhodno od potoka. Tu je bilo kajžarskih domov kar štirikrat več kot gruntarskih.

V Srednjih Bitnjah je bilo kajzarjev dvakrat več kot gruntarjev. Njihove hiše so bile postavljene s podolžno stranjo ob cesti (gasi), ki poteka v smeri sever—jug, a je precej zvijugana. Kajže so bile od nje neenakomerno oddaljene, tako da o pravilnem tločrtu ne moremo govoriti. Le v južnem delu Srednjih Bitenj so obojestransko razvrščene kajže ustvarile krajšo ulico.

V Spodnjih Bitnjah se potok Žabnica povsem približa stari, gruntarski vasi, zato so tu kajže najdlje od vasi, ob gozdnem robu. V Žabnici je ležalo kajžarsko naselje s 34 lesenimi kajžami na zahodnem bregu potoka Žabnice (Šutna). Tudi tu je bil tloris nepravilen, o notni gradbeni liniji ne moremo govoriti.

— Značilnosti stavb

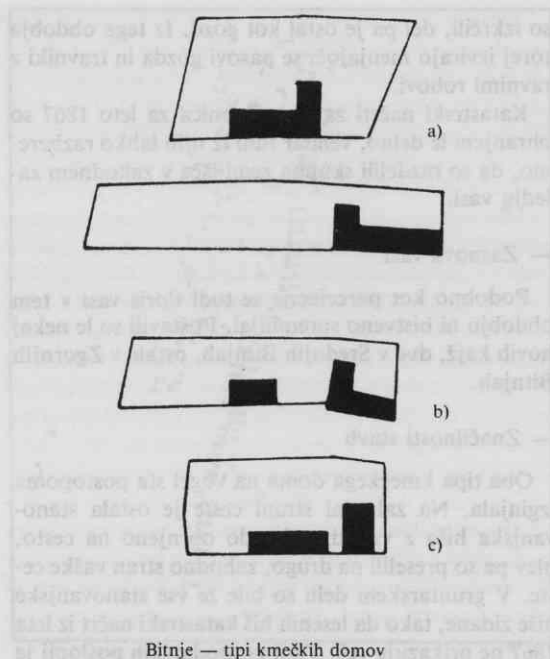
Najstarejše ohranjene stavbe so cerkve: sv. Miklavž v Spodnjih Bitnjah, Sv. Tomaž v Zgornjih Bitnjah,¹⁹ Sv. Uršula v Srednjih Bitnjah.²⁰ Prvotna cerkev sv. Vida (ime vasi Bitnje izvira iz imena Vid²¹) pa se ni ohranila. Stala je za cerkvijo Sv. Miklavža v Spodnjih Bitnjah.²²

Poleg cerkva sta iz tega obdobja tudi dva kmečka dvorca, eden v Zgornjih Bitnjah severno od cerkve sv. Tomaža in drugi v Zgornji Žabnici. Prvega sestavljata dve vzporedni poslopji, severno gospodarsko in južno stanovanjsko. Le-to ima polovico pritličja in prvega nadstropja arkadiranega (imitacija plemiške arhitekture). Tudi baročni dvorec v Zgornji Žabnici (Žabnica 5) je enonadstropen, s poudarjeno simetrično zasnovo, glavna fasada je obrnjena k cesti Škofja Loka—Kranj. Pripadajoče gospodarsko poslopje je postavljeno zahodno od notranje vaške ceste in je grajeno na vogel, tj. v obliki črke L, delno je leseno. Oba dvorca se od gruntarskih domov ločita tako po prostorski zasnovi kot po velikosti in oblikovanju objektov.

Prvotna razporeditev stavb kmečkega doma je bila določena s kolonizacijskim načrtom in zato uniformirana. Nato se je v teku stoletij zasnova spreminjala, tako da smo jih v *gruntarskem delu* Bitenj razvrstili v 3 tipe:

a) Stanovanjska hiša je postavljena s podolžno stranjo ob vaško cesto, na njeni vzhodni strani. Gospodarsko poslopje stoji pravokotno na cesto, na njeni vzhodni strani. Vhod v stanovanjski objekt je iz vaške ceste. Prav tako ima gospodarsko poslopje, poleg gospodarskih vhodov z dvorišča še vhod z vaške ceste. Ta tip kmečkega doma so večinoma pojavlja v Srednjih Bitnjah.

b) Na zahodni strani ceste stoji dom na vogel. Stanovanjska hiša je vzporedna cesti, v globino parcele sega nanjo naslonjeno gospodarsko poslopje. S čelno fasado na cesto stoji na njeni vzhodni strani še eno gospodarsko poslopje (hlev). Vhodi v objekte so tudi

tu z vaške ceste. Ti domovi so v Srednjih in Spodnjih Bitnjah. Dom na vogel stoji v Srednjih Bitnjah dosledno na zahodni strani ceste.

c) V južnem delu Bitenj pa se potok Žabnica približa naselju tako, da je ob njej komajda dovolj prostora za cesto oziroma je ni. Domovi so tu postavljeni zrcalno. Dostop imajo s ceste Škofja Loka—Kranj, stanovanjski del je zidan na bregu Žabnice.

Franciscejski kataster iz leta 1826 nam kaže, da so bili najbolj pogosti domovi z lesenim stanovanjskim delom in zidanim hlevom pod eno streho. Nekateri domovi so bili povsem leseni, nekateri so imeli zidano stanovanjsko hišo in leseno gospodarsko poslopje, le šest domov pa je bilo v celoti zidanih.

V *kajžarskem delu* sta bila stanovanjski del in hlev v istem poslopju, širokem 8 m in dolgem 10 do 25 m. Kajže so bile večinoma lesene: v Zgornjih Bitnjah je bila zidana približno ena tretjina, v Srednjih in Spodnjih Bitnjah so bile razen ene vse lesene. Iz tega obdobja je ohranjena le lesena kajža severozahodno od cerkve sv. Tomaža (Zgornje Bitnje 80).

II. OBDOBJE 1825—1867

— Parcelacija

Parcelacija je ostala v glavnem nespremenjena. Izjema je nekdanja srenjska zemlja zahodno od potoka Žabnice (ledinsko ime Gmajna) med Zgornjimi in Srednjimi Bitnjami. Razdelili so jo na med seboj vzporedne parcele, ki se drže v tej pokrajini prevladujoče smeri parcelacije vzhod—zahod. V last so jo dobili gruntarji in tudi kajzarji. Nekateri od teh parcel

so izkrčili, del pa je ostal kot gozd. Iz tega obdobja torej izvirajo menjajoči se pasovi gozda in travniki z ravnimi robovi.

Katastrski načrti za k.o. Žabnica za leto 1867 so ohranjeni le delno, vendar tudi iz njih lahko razberemo, da so razdelili skupna zemljišča v zahodnem zaledju vasi.

— Zasnova vasi

Podobno kot parcelacija se tudi tloris vasi v tem obdobju ni bistveno spreminjal. Postavili so le nekaj novih kajž, dve v Srednjih Bitnjah, ostale v Zgornjih Bitnjah.

— Značilnosti stavb

Oba tipa kmečkega doma na vogel sta postopoma izginjala. Na zahodni strani ceste je ostala stanovanjska hiša z vzhodno fasado obrnjeno na cesto, hlev pa so preselili na drugo, zahodno stran vaške ceste. V gruntarskem delu so bile že vse stanovanjske hiše zidane, tako da lesenih hiš katastrski načrt iz leta 1867 ne prikazuje več. Tudi gospodarskih poslopij je bilo vse več zidanih. Od kajž jih je z zidanimi nadomestili le sedem, velika večina pa jih je ostala lesena. Tudi večina na novo postavljenih kajž je bila lesena. Leta 1851 so postavili še zadnjo od cerkva, sv. Urha v Žabnici.²³

III. OBDOBJE 1867—1943

— Parcelacija

Značilnosti parcelacije so ostale nespremenjene, do

Bitnje — parcelacija 1867

drobljenja parcel je prišlo le v kajžarskem delu Zgornjih in Srednjih Bitenj.

— Zasnova vasi

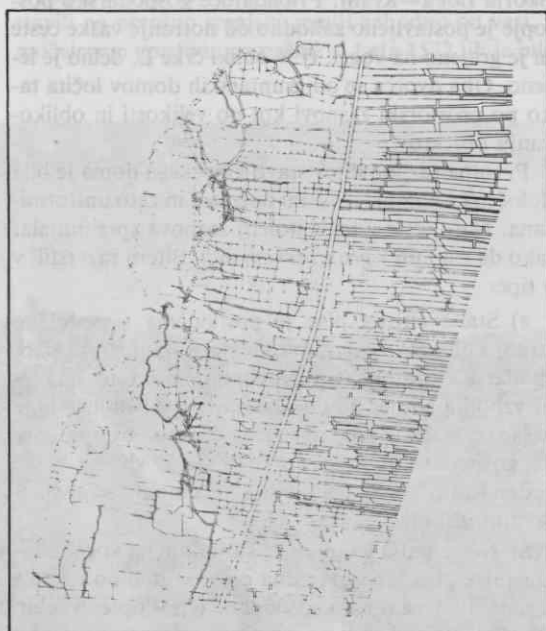
V kajžarskem delu vasi se je zgodila zazidava okrog cerkve sv. Tomaža v Zgornjih Bitnjah in v Srednjih Bitnjah, segla je tudi na zahodni breg potoka Žabnice. Kajžarji so se ukvarjali s sitarstvom²⁴, saj je bila njihova posest preveč skromna, da bi omogočala preživetje. Druga smer za širitev vasi je bila ob cesti Škofja Loka—Kranj in to v Zgornjih Bitnjah in ob cerkvi Sv. Miklavža v Spodnjih Bitnjah.

Prostorsko so se vasi torej širile, skupno število prebivalcev pa se je zmanjšalo (od 1553 leta 1869 na 1490 leta 1931). Skoraj za 20% se je zmanjšalo v Srednjih Bitnjah, ki imajo najbolj agraren značaj. Vzrok je v manjši številčnosti družin, s tem pa se je dvignil bivanjski standard. Število prebivalcev se je v tem obdobju povečalo le v Zgornjih Bitnjah in Žabnici.

— Značilnosti stavb

Iz tega obdobja je večina stanovanjskih hiš pa tudi hlevov v gruntarskem delu Bitenj in Žabnice. Gradili so pritlične hiše, običajno z izrabljenih podstrejšem. Kritina je bil bobrovec, na redkih celo skril. S stavbnim redom iz leta 1875 (25) je bila namreč zahtevana kritina, varna pred ognjem. Pogoste so bile frčade nad vhodom, čopov praviloma ni.

Na stranski fasadi so bila v pritličju po tri okna, redkeje štiri, na podstrešju pa običajno dve okni, pogosto z okroglimi linami na vsaki strani. Večina hiš je imela venec. Ob južni fasadi ponekod še vedno raste trta. Vhod je bil sredi fasade, pogosto s kamnitim

Bitnje — parcelacija 1977

portalom. Na vsako stran vhoda so bila po tri do štiri okna.

V stari, gruntarski vasi so namesto prejšnjih lesenih postavili zidane hleve, saj je bilo prepovedano postavljati nova lesena poslopja.²⁶ Na vzhodno stran vaške ceste so jih prenesli tudi pri 15 preostalih domovin na vogel. Leta 1943 so bili taki le še trije. Hlevi so bili vedno postavljeni pravokotno na smer vaške ceste, vhod so imeli tudi z nje. Tudi ta vhod je imel pogosto kamnit portal.

S stavbnim redom so bila z deskami zabita strešna čela prepovedana²⁷ in jih je bilo treba zazidati. Iz tega obdobja izvirajo značilna velika okna z opečno mrežo na zatrepnih fasadah. Ker mreža ni nosilna, je bilo njeno oblikovanje svobodno in pojavile so se kompozicije, ki kažejo zakonitosti nastajanja ornamenta. Stilizacijo je narekoval gradbeni material, navadno opa normalnega formata.²⁸ Ne redko so bili na zatrepjih poleg opečnih mrež tudi golobjaki.

Zahtevani odkmik kmetijskih poslopij od sosednjih je bil v tem času 10 m.²⁹ Hlevi so bili običajno postavljeni na severnem robu parcele, južni napušč je bil zato daljši in podprt z lesenimi stebri. Tudi redke, še ohranjene kajže izvirajo, sodeč po katastrskem načrtu iz leta 1869, iz tega obdobja. Stanovanjski del je ostal lesen, hlev pa je bil zidan, redkeje obratno.

IV. OBDOBJE 1943—1977

—Parcelacija

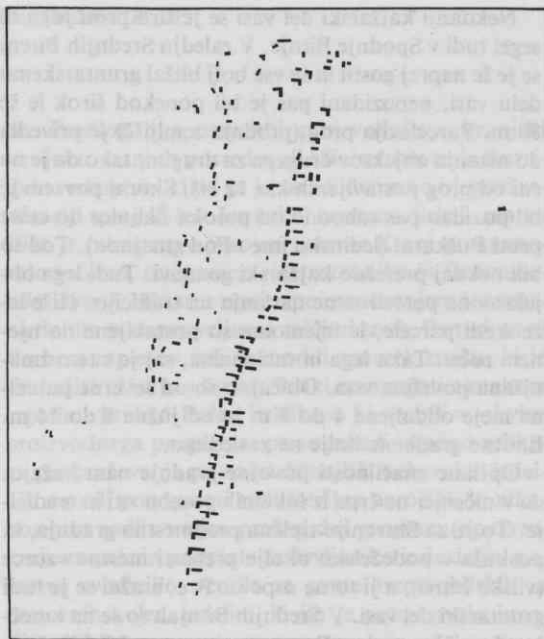
V tem obdobju se je parcelacija najbolj spremenila. Skrajni vzhodni del njivskega sveta (ledinski imeni Štuki in Ledina) je bil priključen državnemu posestvu, sedaj KŽK Kranj, zato se tu značilna razdelitev na proge ni ohranila. Katastrski načrt še vedno prikazuje staro parcelacijo, dejansko pa so tu veliki strnjeni kompleksi njivskega in travniškega sveta, široki po sto metrov in več. Ohranjena je še smer vzhod—zahod, a je drobna struktura izgubljena.

Spremenjena pa je tudi parcelacija med nekdanjim gruntarskim in kajžarskim delom vasi. Skoraj vse proge so pričeli deliti in odprodajati, ta proces je tekkel od zahoda proti vzhodu. Le redke proge so povsem razdelili, običajno le eno do dve tretjini. Severni rob proge so praviloma namenili za dovozno cesto, preostalo progo pa razdelili na 20 do 25 m široke in okrog 30 m globoko od ceste segajoče parcele. Tako nastale gradbene parcele merijo v povprečju 700 m². Opisana parcelacija je brez kakršne koli zgodovinske kontinuitete. V končni fazi vodi namreč v sistem šahovnice, ki je slovenskim vasetuj.

V starem (gruntarskem) delu Bitenj meri stavbišče in kmečko dvorišče običajno 1000 do 1500 m², skupaj s sadovnjakom, ki sega do ceste Kranj—Škofja Loka, pa 1500 do 3500 m² (v Srednjih Bitnjah).

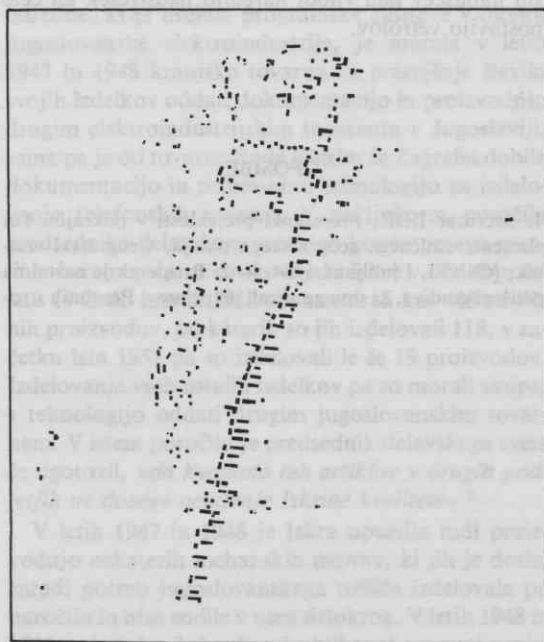
—Zasnova vasi

Obdobje 1931 do 1971 je bilo obdobje najhitrejše

Grajena struktura — Bitnje 1867

rasti. Kar za dvakrat so se povečale Zgornje Bitnje, sledi jim Šutna s 60% rastjo. Skupno število prebivalcev se je povečalo za polovico, od 1490 na 2242. Vrhunec gradnje je bil v šestdesetih letih, ko naštejemo v povprečju vsako leto 30 ljudi več. Prostorsko rast naselij uvrščamo v tip neusmerjane enodružinske gradnje na komunalno neopremljenem zemljišču. Omenimo naj, da so se vsa naselja v šestdesetih letih z vodo oskrbovala še iz vodnjakov!

Grajena struktura — Bitnje 1977

Nekdanji kajžarski del vasi se je širil proti jugu in segel tudi v Spodnje Bitnje. V zaledju Srednjih Bitenj se je še naprej gostil in se vse bolj bližal gruntarskemu delu vasi, nepozidani pas je bil ponekod širok le še 80 m. Parcelacija prog (prodaja zemljišč) je privedla do nizanja objektov drugega za drugim, tako da je na eni od prog postavljenih kar 12 hiš. Skoraj povsem je bil pozidan pas zahodno od potoka Žabnice do ceste proti Puškarni (ledinsko ime »Pod gmajno«). Tod so bili nekdanj pretežno kajžarski gozdovi. Tudi lega objektov na parceli se ne naslanja na tradicijo. Hiše leže sredi parcele, le izjemoma so postavljene na njenem robu. Taka lega ni racionalna, saj je s tem zmanjšana površina vrta. Običajno so od severne parcelne meje oddaljene 4 do 8 m in od južne 8 do 14 m. Enotne gradbene linije ne zasledimo.

Opisane značilnosti povojne gradnje nam kažejo, da v ničemer ne črpa iz lokalnih posebnosti in tradicije. To je za Slovenijo tipična predmestna gradnja, ki poskuša v podeželsko okolje prenesti mestne vzorce (vilske četrti), a ji to ne uspeva. Preobražal se je tudi gruntarski del vasi. V Srednjih Bitnjah so se na kmečka dvorišča med vaško cesto in cesto Ljubljana—Škofja Loka pričele vrivati stanovanjske hiše in pomožna poslopja (lope, garaže, silosi).

— Značilnosti stavb

Enodružinske stanovanjske hiše so gradili posebno v zaledju vasi. Z vidika oblikovanja odstopajo od tradicije, saj prevzemajo »kvazi-meščanski« tip hiše. Pritličje so dvignili nad nivo terena (visoko pritličje), streha ima manjši naklon, tako da pogosto izbira podstrešja ni mogoča. Tloris ni več podolgovat, temveč se približa obliki kvadrata. Dva ali celo trije balkoni imajo predvsem statusno funkcijo. Zaradi krajših napuščev nad vhodi naredijo nadstrešek ali celo postavijo vetrolov.

OPOMBE

1. Svetozar Ilešič, Preostanki preteklosti v pokrajini kot element resničnega geografskega okolja, Geografski vestnik, XXXVI, Ljubljana 1964. — 2. Prispevek je nastal na podlagi gradiva, ki smo ga zbrali ob pripravi Posebnih stro-

kovnih podlag za prostorske ureditvene pogoje za prostorsko celoto Bitnje (nosilec Saša Dalla Valle) in raziskovalne naloge Analiza agrarne pokrajine za potrebe prostorskega planiranja (nosilka Breda Ogorelec) na Urbanističnem inštitutu SRS. — 3. Franciscejski kataster je ohranjen za obe katastrski občini, Bitnje in Žabnica, hrani se v Arhivu SRS. Kataster iz leta 1867 (indikacijske skice) je ohranjen za k.o. Bitnje, za k.o. Žabnica pa le del; leta 1943 so bile izmerjene le Bitnje; kataster iz leta 1977 zajema obe katastrski občini, izmera leta 1986 pa ponovno le Bitnje; načrti se hranijo na Geodetski upravi v Kranju. Podrobneje je obravnavano in grafično prikazano le spreminjanje parcelacije v vasi in njeni neposredni bližini. — 4. Pavle Blaznik, Bitenj (historično geografska študija), Geografski vestnik, IV, Ljubljana 1928, p. 90. — 5. Svetozar Ilešič, Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem, SAZU, Ljubljana 1950, p. 75. — 6. Blaznik, p. 88, p. 93, p. 96. — 7. Podatki Milana Sagadina, dipl. arheol., z Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju: Villa rustica v Spodnjih Bitnjah in med Žabnico in Dorfarji. — 8. Op.c.: na morebitne sledove rimske ceste so doslej naleteli na več mestih na Sorškem polju, vzhodno od sedanje ceste Kranj—Škofja Loka. — 9. Op.c.: arheološka lokaliteta je v Zgornjih Bitnjah, vzhodno od ceste Kranj—Škofja Loka. — 10. Srednjeveški urbarji za Slovenijo, zvezek četrti, Urbarji freisinške škofije, objavil P. Blaznik, SAZU, Ljubljana, 1963, p. 131; naselje se omenja kot Sabnitza. — 11. Anton Melik, Slovenija I, 1. zvezek, Ljubljana 1936, p. 549. — 12. Op.c., p. 548. — 13. Blaznik, p. 88. — 14. Melik, p. 549. — 15. J.V. Valvasor, Slava Vojvodine Kranjske, Ljubljana 1984. — 16. Lokacije Sv. Miklavža, Sv. Vida in Sv. Urha se vežejo na lokalitete rimskih podeželskih vil. Tudi pri cerkvi Sv. Tomaža v Zgornjih Bitnjah, po podatkih arheologa Sagadina, ledinsko ime Britof kaže na morebitno arheološko lokaliteto. Lega Sv. Uršule dobrih 500 m stran od vasi, na polju, je bolj neobičajna. Le delno se veže na arheološke ostanke, saj pot do nje vodi mimo staroslovanskih grobov. — 17. France Vardjan, Krajinsko območje naselja Bitnje, tipkopis, brez letnice, p. 4; navaja, da je cesta »morda že takrat (t.j. ob nastanku vasi, op.a.)« tekla po današnji trasi. — 18. Blaznik, p. 97. — 19. Sand Nicolas zu Veitingen omenjen leta 1428, Sand Thomas omenjen okrog 1470 v Urbarjih freisinške škofije, pp. 238, 239. — 20. Sv. Uršula je iz leta 1612, Krajevni leksikon Slovenije I, Ljubljana 1968, p. 169. — 21. Op.c., p. 168. — 22. M. Kos, Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500), I A—M, Ljubljana 1975 p. 20. — 23. Krajevni leksikon, p. 174. — 24. Op.c., p. 173. — 25. Stavbni red (postava o stavbah), Deželni zakonik za Vojvodstvo Kranjsko, leto 1875, XI. del, 1. 12. 1875, paragraf 45. — 26. Op.c., paragraf 42. — 27. Op.c., paragraf 48. — 28. Jurij Kobe, Opečne mreže, Arhitektov bilten, letnik 5, št. 5—6. — 29. Op.c., paragraf 57.